

УДК 340

Оксана Сергіївна КОЛЯДА,
курсант групи Ф2-201 ХНУВС*Науковий керівник: старший викладач кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 ХНУВС кандидат юридичних наук Кріцак І. В.***РОЛЬ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА У ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ
ТА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ**

Теорія держави і права – це єдина наука, що дає узагальнене уявлення про державно-правову дійсність. Окремі науковці пропонують розділити теорію держави і права на дві самостійні частини (два великих блоки) теорію держави і теорію права. Такий поділ (розчленовування) є штучним і недоцільним в силу органічного взаємозв'язку і взаємообумовленості держави і права. Подібно як птаха не може літати з одним крилом або як не може існувати прав без обов'язків, так не можна повною мірою осмислити право без держави, а державу – без права. Їхнє походження є історично обумовленим, адже держава і право це корені одного дерева, ім'я якому теорія держави і права.

Юридична наука (юриспруденція) має свою фундаментальну науку і навчальну дисципліну – теорію держави і права без якої неможливе вивчення (оволодіння, опанування) галузевими юридичними дисциплінами, зокрема такими як конституційне, цивільне, кримінальне, адміністративне, трудове, екологічне, аграрне, сімейне та інші галузі права.

Теорію держави і права можна порівняти з філософією, яка є матір'ю всіх наук чи анатомією людини без якої неможливо вивчити будову тіла людини. Звідси, теорію держави і права можна назвати матір'ю юридичних наук, адже вона прагне до універсалізму, є дороговказом правильного (істинного) застосування норм права на практиці з урахуванням сучасних (новітніх) наукових та освітніх досягнень (результатів юридичних досліджень) у практиці державо та законотворення.

Теорія держави і права є фундаментальною, загальною юридичною наукою та навчальною дисципліною (навчальним курсом), яка безпосередньо пов'язана з формуванням високого рівня професійної та моральної правової свідомості і правової культури поліцейського, формування у нього наукової бази, юридичного світогляду і глибокої поваги до права як до найвищої соціальної цінності.

Саме при викладанні теорії держави і права передаються основні досягнення політичної і правової думки, адже вона дає понятійно-категоріальний апарат, який дозволяє вільно і впевнено орієнтуватись у юридичній сфері. Крім цього, теорія держави і права дає майбутнім поліцейським первинні уявлення про основні поняття юриспруденції, без яких неможливе засвоєння конкретних знань галузевих юридичних дисциплін. Окремі науковці називають теорію держави і права Біблією для юристів, адже не знаючи цієї науки неможливо правильно застосувати жоден закон на практиці.

Відомий теоретик права, суддя з США Олівер Вендел Холмс сказав: «теорія відіграє найважливішу роль у праві, подібно до того, як архітектор є найголовнішою особою для всіх, хто приймає участь в будівництві будинку». А професор права Поль Френд зауважив, що «найкорисніший курс теорії права: саме з нього я почерпнув цілий ряд принципів правових положень, що мають широке застосування».

Г. В. Лейбніцу, німецькому філософу, математику, фізику, належить афоризм, згідно з яким математики оперують цифрами, а юристи – поняттями. Юридичні поняття не є відірвані від життя порожні абстракції, вони в стислому вигляді виражають реальність, конкретні громадські відносини. Подібно до того, як в математиці неможливо провести будь-які розрахунки без знання таблиці множення, так не можна вивчити і політико-правове життя, не володіючи основними юридичними поняттями.

Якісне знання основоположних понять теорії держави і права дозволить майбутнім поліцейським правильно кваліфікувати політичні та правові ситуації, з наукових позицій давати правильну оцінку складним державно-правовим явищам суспільного життя, розкривати їх справжню сутність, розуміти їх соціальне призначення.

Таким чином, наука теорії держави і права безпосередньо бере участь у формуванні професійних якостей майбутніх поліцейських. Прогалина в знанні матеріалу з теорії держави і права, тобто основних понять, принципів та ідей, велими істотно позначається на загальному рівні підготовки курсанта і є непорівнянною з пропуском в знанні матеріалу з будь-якої галузевої юридичної науки. Ще К. А. Гельвецій, французький філософ, помітив, що знання деяких принципів легко компенсує незнання деяких фактів. До того ж, якщо, наприклад, незнання конкретної статті Кримінального кодексу можна швидко заповнити, прочитавши її текст, то незнання принципів, ідей, юридичних конструкцій не заповнюється так швидко. Це все зобов'язує виокремлювати загальну теорію держави і права в особливий, незамінний і надзвичайно важливий предмет.

Ми також задаємося питанням, як правильно викладати теорію держави і права, заради того, щоб вона була легкою і цікавою для сприйняття першокурсниками у яких ще не має достатнього рівня правових знань. Можна процитувати Е. Канта, який зауважив, що ніколи не буде правила як правильно застосовувати те чи інше правило. Однак, все ж таки постарасьмося відповісти на це запитання. Свого часу академік О. О. Погрібний на одній із засідань Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ наголосив, що теорія держави і права – це наука, яку потрібно розжувати першокурснику, потрібно викладати її самою простою, доступною мовою. При цьому студенти повинні отримати не лише знання, а найголовніше правові ідеали при її вивченні.

Ще однією проблемою теорії держави і права є те, що більшість вітчизняних теоретиків права є позитивістами і не прикладають достатніх зусиль заради того, щоб збагатити її природно-правовими та духовно-культурними цінностями. Звідси і сама теорія держави і права є позитивістською науковою і навчальною дисципліною, адже абсолютна більшість понять якими вона оперує успадковані з радянської теорії права і вже досить тривалий час не переосмислювалися, не піддавалися конструктивній критиці, серйозному, ґрунтовному науковому аналізу.

Однак все ж таки, окремі автори наголошують, що теорія держави і права повинна бути людиноцентристською (антрополоцентричною) наукою. Серед таких, можна виокремити професора М. Г. Патей-Братасюк, яка написала наукову працю «Антрополоцентрична теорія права». Ознайомившись з основними положеннями викладеними у підручнику, можна констатувати, що її теорія права розглядається крізь призму філософії, і не піддає ґрунтовному теоретичному аналізу

основний понятійно-категоріальний апарат юриспруденції. Натомість сама назва «Антропоцентрична теорія права» говорить про те, що автор цілком вдало закладає в основу теорії права не державоцентристський, а людиноцентристський підхід, вказує на перспективний напрям її розвитку. Однак, на наш погляд, права людини не можна ідеалізувати, зважаючи на те, що сьогодні дедалі більше авторів, які висвітлюють іншу «сторону медалі» прав людини. Серед таких можна назвати італійського вченого Алена де Бенуа, який докладно про це розписує у своїй книзі «Ідеологія прав людини».

На наше глибоке переконання, а також зважаючи на виклики сучасного світу, теорія держави і права повинна викладатись крізь призму духовно-культурних цінностей. У ній має бути закладена (відображена) глибинна духовна сутність права та держави. Основна увага повинна зосереджуватись не на букві закону, а на його духу. Звідси також необхідно переосмислити викладання всіх галузевих навчальних дисциплін. Найбільш яскравою постаттю такого підходу для нас є І. О. Ільїн, який у своїх працях намагався виявити духовну сутність права.

І насамкінець, для того, щоб приєднатись до плеяди вчених, які нам імпонують ми проаналізували велику кількість визначень теорії держави і права як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Так, найбільш повним, простим, доступним та поширеним є поняття теорії держави і права, яке дає київський автор, теоретик права К. Г. Волинка. Теорія держави і права – це система узагальнених знань про основні, загальні та специфічні закономірності виникнення, розвитку та функціонування держави і права, їх сутність та соціальне призначення. Заслугує також на увагу поняття ТДП яке запропонував запорізький автор В. М. Кириченко теорія держави і права – це юридична наука, що вивчає державу і право, державно-правові явища в їх взаємозв'язку та взаємодії, система знань про найбільш загальні закономірності виникнення, розвитку та функціонування держави і права.

Таким чином, ми приходимо до висновку, що теорія держави і права – це фундаментальна юридична наука та навчальна дисципліна людиноцентристського спрямування, яка виробляє понятійно-категоріальний апарат на основі узагальнених знань про сутнісні властивості держави і права, оволодівши якими можна правильно застосувати правовий закон на практиці.

Одержано 17.04.2018

УДК [340:321.01](277)

Юрій Андрійович БІРІН,
курсант групи Ф4-101 ХНУВС

*Науковий керівник: доцент кафедри теорії та історії держави і права
факультету № 1 ХНУВС кандидат юридичних наук Лазарев В. В.*

ПРАВОВА ДЕРЖАВА: ЗАГАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ

У сучасному глобалізованому світі концепція правової держави, визнана зараз ідеальною моделлю належного політичного устрою. Ця модель слугує певним узагальненням різних традицій, що історично склалися у суспільстві. Проводячи аналіз зазначеної моделі, слід зазначити, що правова держава є альтернативою авторитаризму, тоталітаризму і анархії. Правова держава передбачає поступову демократизацію суспільства, встановлення правових основ побудови державності, дотримання правопорядку і принципу законності.

Охарактеризувати правову можна як таку державу, в якій визнається пріоритет прав людини перед правами будь-якої спільноти, прав народу перед правами держави, де визначальним пунктом громадського регулювання є інтереси особистості, ці інтереси та гідність людей визнаються як беззаперечні цінності, коли авторитет сили чи майна витісняються авторитетом людяності, освіченості, компетентності (що не можна сказати про не правову державу, де такими цінностями вважаються ідеологічні настанови, політична доцільність або економічна вигода). Сутність правової держави полягає ще й у дотриманні закону тими, хто перебуває при владі, у взаємній відповідальності держави та громадян один перед одним. Це означає, по-перше, визнання громадянами авторитету права, закону, законслухняність, згоду й готовність людей жити і чинити так, щоб не уразити інтереси інших.

Формування правової держави в є вкрай складним, багатоплановим процесом, що передбачає не лише формування структур влади, які здатні забезпечити дотримання законності та прав громадян, але й наявність широкого спектра політичних партій і рухів, соціальних груп і прошарків зі своїми специфічними інтересами, особливою правовою, політичною, соціальною, економічною поведінкою. Водночас побудова правової держави передбачає, наявність високого рівня правосвідомості населення. Тому основною передумовою для належної реалізації є саме високий рівень правосвідомості і громадян, і представників державної влади.

За часи незалежності наша країна зробила суттєві кроки стосовно становлення України як правової держави. Зокрема, слід зазначити, що найважливішим із зробленого в Україні у формуванні правової держави є конституційне закріплення її основ – принципів верховенства правового закону (права) і поділу влади, прав і свобод людини (ст. 1, 8, 6). Важливим є створення механізму правового захисту конституційних прав і свобод, в тому числі і від зазіхань на них з боку держави. Необхідною є і повна перебудова діяльності правоохоронних органів (поліції, прокуратури, суду). У правовій державі вони покликані стояти на захисті прав і свобод людини (в тому числі і від посягань на них з боку держави), а не бути знаряддям примусу і покарання щодо громадян. Таким чином, ми можемо стверджувати, що у нашій країні поступово запроваджуються передові світові новачки стосовно забезпечення прав і свобод людини, продовжується становлення країни як правової держави.

Одержано 17.04.2018

